

Kannanotto: Uudelleenkäytön infrastruktuurin rakentaminen lisää sosiaalista työllistämistä

Valtioneuvosto on tehnyt eduskunnalle selonteon Suomen kestäväen kasvun ohjelmasta. Eduskunnalta odotetaan päätöstä selonteosta helmikuussa ja lopullinen ehdotus toimitetaan Euroopan komissiolle huhtikuun loppuun mennessä. Kestäväen kasvun ohjelman toimenpiteisiin on tulossa käytettäväksi noin 2,7 miljardia euroa. Esitämme, että rahoituksesta 100 miljoonaa euroa ohjataan käyttökelpoisen yhdyskuntajätteen keräämisen, uudelleenkäytön, kunnostamisen ja jakelun toimintamallin ja toimijoiden sekä tarvittavien tukipalvelujen luomiseen ja kehittämiseen. Ehdotamme toimintamallin rakentamista nykyisten yleishyödyllisten uudelleenkäyttö- ja välityömarkkinatoimijoiden ja niiden verkostojen pohjalta. Toimintamallissa voidaan tällöin hyödyntää ja kehittää toimijoiden uudelleenkäytön, kuntoutuksen, osaamisen kehittämisen ja työhönvalmennuksen nykyistä osaamista.

Toimintamallilla vastataan sekä keskeisiin ympäristöhaasteisiin että luodaan merkittävästi uusia työpaikkoja. Työpaikoista suuri osa soveltuu henkilöille, joiden työllistyminen avoimille työmarkkinalle on vaikeaa, erityisesti osatyökykyisille henkilöille. Suomen kestäväen kasvun ohjelma sisältää kuusi painopistettä. Ehdottamamme toimenpiteet vastaisivat erityisesti painopiste 2:seen *“Vihreä siirtymä tukee talouden rakennemuutosta”* ja painopiste 5:een *“Työmarkkinoiden toiminta, työttömille suunnatut palvelut ja työelämän kehittäminen”*.

Kiertotalouden edistäminen tukee ilmastotavoitteiden saavuttamista ja talouden rakennemuutosta

Kiertotalouden edistäminen kaikilla tasoilla on yksi merkittävimmistä työkaluista toteutettavassa ilmastopolitiikassa. Suomi on sitoutunut koko EU:n laajuisiin kiertotalouden edistämistavoitteisiin, joissa ympäristönäkökohtien lisäksi haetaan EU:lle lisää kilpailukykyä uusien innovaatioiden ja matalan kynnyksen työllisyyden kautta. Kierrätys-, uudelleenkäyttö- ja resurssitehokkuustavoitteet tiukentuvat jatkuvasti sekä kansallisella että EU-tasolla. Vuodesta 2021 alkaen EU:n jäsenvaltioilta edellytetään uudelleenkäyttöä koskevan tiedon keräämistä ja raportointia. Tähän kaikkeen tarvitaan tietoa, osaamista ja taitoja eli osaavaa työvoimaa ja laadukkaita rakenteita.

Kulutustavaroiden uudelleenkäytössä on merkittävää, mutta liian vähän huomioonotettua potentiaalia. Esimerkiksi USA:ssa on arvioitu, että käytettyjen vaatteiden kauppa tulee ohittamaan liikevaihdossa pikamuodin kaupan tämän vuosikymmenen lopulla. Uudelleenkäyttö ja kiertotalous laajemminkin, tulevat joka tapauksessa tarjoamaan merkittävän taloudellisen kasvupotentiaalin.

Käyttökelpoisten tuotteiden uudelleenkäyttöpalvelut tarjoavat suuren työllisyyspotentiaalin

Selvitysten mukaan kiertotaloudessa on merkittävä liiketoimintapotentiaali. Sitra ennustaa kiertotalouden tarjoavan 75.000 uutta työpaikkaa jo lähivuosina (Kiertotalouden mahdollisuudet Suomelle, Sitran selvityksiä 84. 2014). Käyttökelpoisten tuotteiden uudelleenkäytön edistäminen osana kiertotaloutta voisi lisätä työllisyyttä huomattavasti. Kun jokaista tuhatta kerättyä tekstiilitonnin kohti voitaisiin luoda noin 20 uutta uudelleenkäytön työpaikkaa, yksin Suomen poistotekstiilien kierrätys voisi tarjota noin 2.000 työpaikkaa keräilyyn, käsittelyyn ja kauppaan. Tämä on ajankohtaista nyt, kun Suomessa ollaan siirtymässä tekstiilien erilliskeräykseen 2023, ja keräyksen ja käsittelyn infrastruktuuria ollaan vasta luomassa.

Kaikkien tuoteryhmien tehokkaalla uudelleenkäyttöön saattamisella voitaisiin yhdyskuntajätteeseen päätyvää materiaalivirtaa pienentää useilla prosenteilla. Alustava arvio näin syntyvistä työpaikoista on noin 13.000 henkilötyövuotta, mikä tarkoittaisi täysi- tai osa-aikaista työpaikkaa Ruotsin Samhall AB:n työllistämismallia soveltaen jopa 25.000–40.000 henkilölle. Uudelleenkäytön tarjoamien työtehtävien kirjo on hyvin laaja ja laajenee jatkuvasti lisää. Lisääntyvä uudelleenkäyttö lisää perustason työtä, joka on työvoimavaltaista eikä edellytä korkeakoulutusta tai pitkää kokemusta. Uudelleenkäytön toiminnoissa korjaaminen ja muu elinkaaren pidentäminen tarjoaa hyvin monenlaisia tehtäviä hyvin monenlaisille

ihmisille yksinkertaisista suorittavista tehtävistä aina vaativaan asiantuntijatyöhön ja taitoa vaativaan käsityöosaamiseen.

Välityömarkkinoilla on osaaminen ja verkostot

Välityömarkkinat sijaitsevat työttömyyden ja avointen työmarkkinoiden välissä. Ne toimivat sekä matalan kynnyksen väylänä kohti avoimia työmarkkinoita että pitkäkestoisten, tuettujen työpaikkojen tarjoajina. Välityömarkkinoiden tavoitteena on ihmisten voimavarojen kasvattaminen sekä osaamisen ja ammattitaidon lisääminen. Toimintamuotoja ovat mm. kuntouttava työtoiminta, työkokeilut, työhönvalmennus ja uraohjaus, palkkatuettu työ sekä erilaiset kuntoutukset.

Välityömarkkinatoimijat tarjoavat jo nyt työtä ja työllistymistä edistäviä palveluja yli 30.000 henkilölle vuodessa. Useilla toimijoilla on jo pitkällistä kokemusta kierrätyksen ja uudelleenkäytön toiminnoista. Edellytykset valtakunnallisen tuettua työtä tarjoavan uudelleenkäytön toimipisteiden toimintamallin ja verkoston rakentamiseen ovat siis olemassa.

Toimintamalli, joka rahoituksella toteutetaan

Toimintamallin rakentaminen ja toiminnan täyteen laajuuteen saattaminen sisältävät useita laajoja osa-alueita, joihin nyt ehdotettava 100 miljoonaa euroa käytettäisiin. Tärkeimpiä osa-alueita ovat (1) toimintamallin tavoitteiden ja laatukriteerien määrittäminen (osana sekä ympäristö- että työllisyyspolitiikkaa), (2) toimintamallin pohjalta rahoitettavan ja tuettavan toiminnan laatukriteerien ja kannustimien vahvistaminen; toimijoiden resursointi, verkostoituminen, kouluttaminen ja toiminnan käynnistäminen/laajentaminen, (3) toimintamallin edellyttämän logistisen verkoston määrittäminen ja järjestäminen, (4) tukirakenteen ja -palvelujen määrittäminen, kouluttaminen ja resursoiminen, (5) soveltuvan tutkimustoiminnan järjestäminen sekä (6) pysyvän toiminnan ohjaus- ja rahoitusrakenteen määrittäminen.

Välityömarkkinatoimijoiden laajempi taustamuistio toimintamalliehdotuksesta tulee jakoon viikolla 6/2021. Muistiossa esitellään toimintamallin taustalla olevia laskelmia ja niiden pohjana olevia ohjelmia, hankkeita ja tutkimuksia. Muistiossa määritellään myös tarkemmin edellä mainittujen kuuden osa-alueen sisältöä.

5.2.2021 Välityömarkkinatoimijoiden yhteistyöryhmän puolesta

Jukka Lindberg
Kehittämispäällikkö
Vates-säätiö sr

Kannanotto on seuraavien yhteistyöryhmän jäsenorganisaatioiden toteuttama: Into - etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ry, Sininauhaliitto, Suomen Kierrätyskeskusten Yhdistys ry, Oktetti ry, Vates-säätiö sr.